

умови для вільного розвитку власних традицій, власної етнічної, культурної і духовної самобутності, а отже, і якомога повніше розкрити й реалізувати свої творчі можливості. А це можливе лише за умови повнокровного функціонування національної мови.

Дбати про захист рідної мови, її престиж – найважливіший і святий обов'язок кожного свідомого й освіченого представника свого народу. Адже втрата рідної мови для нації означає втрату державних позицій.

Щодо національних меншин, то їм гарантується вільний розвиток рідних мов, але це не повинно завдавати шкоди функціонуванню офіційної мови.

Державний статус української мови є одним з найвищих виявів самоутвердження української нації. Тому немає потреби політизувати мовне питання, а знати, що держава утверджує свій престиж на світовій арені через законодавче забезпечення і розвиток української мови в усіх без винятку сферах суспільного життя.

Список використаних джерел

1. Біблія: Євангелія від Івана. – [б.м.в.]: Українське біблійне товариство. – 1992. – 1255 с.
2. Вудка Ю.А. Московщина: Мемуарний есей / Вудка Ю.А. – Лондон: Українська Видавнича Спілка, 1978. – 298 с.
3. Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук. Т. 3. Философия духа / Гегель Г.В.Ф. – М.: Мысль, 1977. – 471 с.
4. Гумбольдт В. фон. О различии строения языков и его влияния на духовное развитие человечества / Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. – М.: Прогресс, 1984. – 397 с.
5. Коган М.С. Человеческая деятельность: Опыт системного анализа / Коган М.С. – М.: Политиздат, 1974. – 327 с.
6. Огієнко І.І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / Огієнко І.І. (Митрополит Іларіон) – К.: Либідь, 1995. – 296 с.
7. Радевич-Винницький Ярослав. Україна: від мови до нації / Радевич-Винницький Ярослав. – Дрогобич: Видавнича фірма "Відродження", 1997. – 360 с.
8. Українська душа. – К.: Фенікс, 1992. – 128 с.

Анотація. У статті досліджуються проблеми ментальності українського народу, проблеми буття нації крізь призму мови як домінуючої ознаки етносу; простежується розвиток, становлення і відродження української мови.

Ключові слова: національна мова, менталітет, розвиток, становлення, державність мови.

Summary. The article deals with the issues of mentality of the Ukrainian people the nation through the prism of the language as the dominant feature of ethnicity; the development, establishment and rebirth of the Ukrainian language.

Key words: a national language, mentality, development, official status of a language.

УДК 821, 161.2.09

Третяк А.В.

ВЕЛИКЕ ВИДНО Й ЗДАЛЕКА (ГРИГОРІЙ КОСТЮК ТА ІВАН СВІТЛИЧНИЙ)

Григорій Костюк та Іван Світличний, визначні літератори, громадські діячі, – представники різних поколінь, у долях яких є досить багато спільного, хоч їхні стежки в реальному житті ніколи не переплітались. вони знакові періоди становлення новітньої української літератури: Григорій Костюк – 20-30-ті роки, Іван Світличний – 60-70-ті роки.

Обидва – селянські діти, які свідомо обрали для себе незвичний як для свого походження фах – літературу. Обидва отримали ґрунтовну освіту: Г.Костюк спочатку у Київському ІНО, а згодом – в аспірантурі у Харкові, І.Світличний – у Харківському університеті, а згодом в аспірантурі Інституту літератури Академії наук у Києві. Знехтувавши всіма спокусами молодості, надавали перевагу книгам, які виходили далеко за рамки навчальних програм.

У професійному становленні їх об'єднувало те, що мали наставниками людей одного покоління української літературної еліти: Г.Костюк своїм безпосереднім провідником вважав

М.Зерова, І.Світличний – О.Білецького, останнього із могікан старої філологічної школи в Україні, “людини високої культури, гуманного виховання срібного віку російської літератури” [2, 400], якого Зеров рекомендував своєму учневі, як “блискучого, витонченого літератора” [2, 144]. Ще студентом Костюк відзначив у Білецькому-лекторові “священнодійство інтелекту” [2, 399], завдяки якому вчений “виховав кілька поколінь популяризаторів і творців української літератури, а серед них ряд таких талановитих і видатних критиків та дослідників з молодшого покоління, як Віктор Іванисенко, Іван Дзюба, Наталія Кузякіна, Іван Світличний, Євген Сверстюк, Олександр Кудін, Ігор Дзевєрін та багато інших” [2, 402].

Саме під егідою цих патріархів сформувались літературознаці високого штибу, чесні громадяни і патріоти своєї Вітчизни, яка на певних етапах жорстоко обійшлась з кожним із них. Так, Г.Костюку безпідставно довелося пережити роки заслання у сталінських таборах, з середини 40-х емігрувати спочатку до Німеччини, а згодом до США і за межами Вітчизни докласти титанічних зусиль для духовної консолідації української інтелігенції. Він уважно і дієво стежив за політичним та літературним життям у материковій Україні.

Г.Костюк щиро порадив з того, що на початку 60-х років ХХ століття почала опускатися завіса, яка ділила українських митців на вітчизняних та емігрантів, з появи молодшої талановитої літературної еліти, до якої вчений відносив Івана Світличного. Однак ці сподівання виявились передчасними. І.Світличний, приміром, належав до числа тих, які стали жертвами постхрущовської відлиги: у 1965 році він був заарештований. Г.Костюк, дізнавшись 1 квітня 1966 року зі шпальт швейцарської газети “Цюрихер цайтунг” та 7 квітня – “Нью-Йорк таймс” про арешти Івана Світличного та Івана Дзюби, добре знаних у колах західноєвропейських журналістів, доклав чимало зусиль до того, щоб привернути увагу світового громадянства до актів несправедливості, які розпочались в Україні. Він як голова Об’єднання українських письменників “Слово” в США і як член Міжнародного ПЕН – Клубу уклав меморандум на ім’я генерального секретаря Міжнародного Пен-Клубу Девіда Карвера, в якому навів факти порушень свободи думки і висловлення у СРСР, що вилились у арешти та судові процеси над російськими та українськими письменниками: “Вважаємо за свій обов’язок, – зазначалось у меморандумі, – поінформувати вас про те, якого розмаху набрала ця акція в Українській РСР – другій за кількістю населення республіці Радянського Союзу. Вже з середини 1965 року в Україні пройшли численні арешти молодшої творчої інтелігенції” [1, 482].

Цей документ був затверджений на засіданні президії ОПУ “Слово” і відправлений до Лондона. Подібні за змістом листи були оперативно розіслані до Американської академії поетів, ЮНЕСКО (відділ культури і мистецтва), Європейського союзу (співтовариства) письменників – на ім’я його голови італійського письменника Джанкарло Вігореллі – та персонально видатним діячам світової культури і літератури (Бертран Рассел, Іньяціо Сілоне, Артур Міллер та інші).

Об’єднання українських письменників на еміграції “Слово” підготувало декларацію з таким заголовком: “До учасників 34 Міжнародного Конгресу ПЕН-Клубу. Письменники, критики, поети, заарештовані в Україні” [1, 483].

У ній детально проаналізовано нищівну політику держави проти митців упродовж десятиліть радянської влади, що призвело до нечуваного знищення інтелектуальної еліти. Взяти хоча б такий промовистий факт, що до 1933 року активно діючих письменників було 250 осіб; після 1939 року на волі залишилось 34. То було страшне спустошення української літератури на добрих двадцять років. Закінчувалась декларація такими словами:

“Ми звертаємо увагу учасників конгресу, що страхітлива тінь сталінізму з новою силою і в новій формі зависла над народами СРСР” [1, 484].

34 Конгрес відбувся у червні 1966 року у Нью-Йорку, і був він, як “казали бувальці, особливо величним і справді – світовим” [1, 485].

Завдяки наполегливим домаганням свідомої української інтелігенції уперше за 45 років свого існування Міжнародний ПЕН-Клуб порушив проблему становища українських письменників.

На конгрес, який проходив у підсонні філософської тези “Письменник як вільний і незалежний дух”, прибули делегати 56 країн, репрезентуючи 76 центрів ПЕН-Клубу з 7500 членів. “Це був впливовий “мозковий трест” людства” [1, 485]. Але з Радянського Союзу, нехай навіть у ролі попередньо задекларованого спостерігача, делегація не прибула. Припускалось, що радянська делегація опинилась би у дуже невігідному становищі, і коментар “Литературной газеты” щодо відсутності делегації через розгул антирадянської пропагандистської компанії виглядав абсолютно непереконливим.

Аргументовано прозвучав на конгресі виступ Девіда Карвера про становище письменників у СРСР загалом, та, зокрема, й українських письменників. Г.Костюк з радістю зазначив, що “уперше за всю 45-річну історію Міжнародного ПЕН-Клубу ім’я України, слова “український письменник” прозвучали з високої трибуни конгресу!” [1, 491].

“Десь невдовзі, – пише Г.Костюк, – прийшла до нас з України вістка, що Дзюбу першим, а трохи згодом Світличного другим – звільнили з ув’язнення. Не знаю, чи було це наслідком заходів

Девіда Карвера у “вищих сферах” Москви, а чи широкого розголосу справи переслідувань і арештів у СРСР, але ці події в часі збіглися. В усякому разі, ми з свого боку зробили все, що могли” [1, 491].

Наведені спогади засвідчують, що Г.Костюк разом із представниками української діаспори докладав немало зусиль до того, щоб наблизити звільнення І.Світличного, якому на волі судилось побути досить мало часу.

Брежнєвсько-андріповська система виявилась не менш жорстокою та загниваючою за своєю суттю, ніж попередня, вона послідовно переслідувала інакомислячу інтелігенцію. Як особисту трагедію переживав Г.Костюк новий сплеск політичних репресій в Україні. Відбувши у свій час п’ять років концетраку у Воркуті, він добре усвідомлював, які випробування довелось перенести фізично міцному, талановитому вченому І.Світличному за 7 років ув’язнення у таборах суворого режиму та 5 років заслання. Сукупно 12 років неволі фактично знищили його здоров’я.

Г.Костюк відверто захоплювався цією, за висловом академіка А.Сахарова, “світлою і мужньою людиною”, постаті якого він приділив багато уваги, підтвердженням чого є досить ґрунтовна стаття “Піднятись вище і літати швидше...”, в якій відомий літературознавець дав своє бачення постаті І.Світличного. У характерній для нього публіцистично-критичній манері Г.Костюк відзначає, що хоче донести до широкої громади одну із головних галузей діяльності І.Світличного – теоретика, дослідника і критика літератури, “ув’язненого у січні 1972 року, в сумній пам’яті року чергового погрому української інтелігенції, зокрема її молодій групі правозахисного руху” [3, 251]. Вчений уважно аналізує напрацювання І.Світличного, починаючи із перших статей та рецензій у періодиці до часу написання статті -1983 року, коли Костюк сподівався, що той “героїчно перетриває цей тяжкий стан свого здоров’я і на зло своїм жорстоким карателям одужає й повернеться знову до нормального творчого життя” [3, 252].

Г.Костюк зауважує, що І.Світличний – “особистість маєстатична багатогранна” [3, 253]. Про це свідчить коло наукових зацікавлень І.Світличного як мовознавця, автора солідної аналітичної розвідки про трьохтомний Російсько-український словник; літературознавця (книга “Художній метод” та ін.); перекладача поезій і пісень П.Ж.Баранже; автора оригінальних поезій: книги “Тратовані сонети”, циклів поезій “Рильські октави”, “Варіації на виспівані теми”, “Курбас”, “Архімед”, “Я – дисидент. Дев’ять сонетів”. Особливий резонанс за рівнем граничної відвертості, чесності та безкомпромісності викликав у вченого “Відкритий лист Миколі Бажану”.

Дослідник спостерігав за невпинним зростанням авторитету І.Світличного у широких наукових колах не тільки України, але й зарубіжжя, де про нього схвально відгукнулись Іван Кошелівець та Осип Зінкевич, Яр Славутич та ін.

Перше, на чому наголошує в оцінці Світличного-літературознавця Г.Костюк, – це здатність до глибокого аналітичного мислення, свіжість і сміливість думки, яка опирається на глибоку обізнаність у набутках світової літератури, основних тенденціях її розвитку у позиціях найвиразніших теоретиків мистецтва західного світу (Хозе Ортега-і-Гассет, Жак Мартен, Клайв Белл, Вільгельм Воррінгер і багатьох інших).

Відчувалось прагнення молодого дослідника узагальнити та визначити “теоретичні основи естетики молодого покоління поетів і мистців шістдесятих років” в Україні [3, 255], які підняли на щит ідеї гуманізму, людяності, добра, правди всупереч канонізованим правилам творчості, сформованих існуючою ідеологією, коли “людина-індивід була підмінена людиною-гвинтиком, суспільно-виробничою машиною” [3, 258].

Г.Костюк відзначає, що Світличний “став тоді одним із головних теоретиків реабілітації людини, носієм і пропагандистом ідеї нового, справжнього, не пристосовницького гуманізму” [3, 257]. І.Світличний мав сміливість сказати про відірваність романістики маститих авторів від життя, боязнь правдиво показати прорахунки соціалістичного господарювання і правдиво змалювати образ людини праці, небажання уникати штамів та шаблонів у сюжетобудуванні, відсутність громадянської сміливості письменника, що знижує потенціал обдарованих митців і загалом рівень української літератури.

Правдивість, об’єктивність оцінки молодим поціновувачем розтиражованих та захвалених творів викликала опір, а то й відверту ворожість їх авторів до критика. З іншого боку така аргументована й професійна оцінка засвідчувала високу принциповість і громадянську відвагу молодого вченого.

До поезії Іван Світличний ставить ті ж вимоги, що й до прози. Як позитив відзначається вміння побачити “мистецьку досконалість і глибоку увагу до людини” молодих поетів 50-60-х років Ліни Костенко, Василя Симоненка, Івана Драча, Миколи Вінграновського та небагатьох інших, яких неоднозначно сприйняла тодішня літературна критика. І тільки Іванові Дзюбі та Іванові Світличному вистачило сміливості виступити оборонцями паростків нового.

Сміливістю відзначалась стаття “У поетичнім космосі”, у якій І.Світличний різко виступав проти ще проти однієї вади – кон’юнктурної та консервативної критики та її конкретних

представників Г.Костюк відзначає слушність суджень І.Світличного на предмет того, що є потреба не тільки в талановитих авторах, за якими майбутнє, а й в суттєвих змінах у літературознавстві, яке має відійти від ідеологічної заангажованості і стати на шлях об'єктивної історико-літературної науки. Вона має керуватись принциповістю та вимогливістю, тими критеріями оцінки, які висувала класична літературознавча школа, представлена вчителем І.Світличного О.І. Білецьким у двотомнику "Від давнини до сучасності".

І.Світличний піддавав нищівній критиці ряд літературознавців, які посідали керівні посади в наукових інституціях, за неповажність досліджень, методологічну безсилість, а подекуди й примітивізм. Молодий вчений вірив, що "ідеї його відродженого покоління опанують український літературний процес і посядуть провідне місце" [3,267]. Натомість Михайла і Богдана Горинів, Михайла Косіва, Ігоря Калинця, Михайла Осадчого, Євгена Сверстюка, Панаса Заливаха, Святослава Караванського, Анатолія Шевчука і його самого запроторять у тюрми та концтабори. Ліну Костенко, Миколу Вінграновського, Івана Драча паралізують цензурою та наглядом. Чимало представників української інтелігенції будуть вимушені стати дисидентами, а серед них і сестра Івана Світличного Надія, яка теж "великою мірою перебрала на себе увагу"[1,533] Г.Костюка. Вони зустрілися, і вчений і отримав можливість особисто засвідчити своє шанобливе ставлення до Івана Світличного. Г.Костюк підкреслює, що "на своєму тяжкому хресному шляху в'язня він зберіг сумління, про що свідчать "Гратовані сонети" та "Відкритий лист Миколі Бажану" із мотивацією свого зречення радянського громадянства, але не Вітчизни. " І у цьому – весь Іван Світличний. Великий справжній гуманіст, обдарований, освічений, гордий і незламний син українського народу. Хоч замучений до краю, стоїть він за ґратами як титан і мовить своє віще слово перестороги і судді" [3, 268].

Сталось так, що Г.Костюк пережив свого молодшого побратима і до останніх днів жив надією, що у новій Україні будуть створені всі умови для розвою духовного життя, що ніякі катаклізми не супроводжуватимуться подібними актами тиранії проти цвіту української інтелігенції, яка перенесла злети і падіння ХХ століття.

Список використаних джерел

1. Костюк Г. Зустрічі і прощання: Спогади у двох книгах – Едмонтон, 1998. – Кн.11. – 609 с.
2. Костюк Г. Зустрічі і прощання: Спогади у двох книгах / Передмова М.Жулинського – К.: Смолоскип, 2008. – Кн.1. – 720 с.
3. Костюк Г. Літературно-мистецькі перехрестя (паралелі). – Вашингтон; К., 2002. – 416 с.

Анотація. У статті йдеться про бачення Григорієм Костюком Івана Світличного як літературного критика, теоретика шістдесятництва, а також про зусилля діаспори, спрямовані на захист його громадянських прав.

Ключові слова: шістдесятництво, Міжнародний ПЕН-Клуб, діаспора, цензура, естетичні засади, творча індивідуальність.

Summary. In the article the works by G.Kostjuk, dedicated to I.Svitlitchnij – the literary critic, the theorizer, who worked in 60 th of the XIX century. The main attention was paid to the efforts of Diaspora, which were directed to defence of his civic rights.

Key words: international PNE-club, Diaspora, censorship, aesthetic basis, creative individualism.

УДК 811.161.2'373:83

Третяк Н.В.

ЖАРГОННА ЛЕКСИКА І МЕТАФОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ МОВИ ДРУКОВАНИХ ЗМІ

Комунікативна й соціальна загальнозначимість змісту газети досягається в першу чергу за рахунок певного принципу відбору й уживання мовних засобів. Цей принцип орієнтовано на логіко-понятійний бік мови, що продукує використання мовних одиниць, яким притаманні точність, нейтральність, об'єктивність вираження змісту, а також експресивність та образність. Експресивна функція мови набуває нових проявів у вживанні стилістично зниженої лексики, яка має потужний експресивно-емоційний потенціал. Саме тому досить часто номінативна функція жаргонізму тісно пов'язана з образністю й використовується для надання описуваним фактам і подіям певної оцінки. Включені у газетний дискурс, жаргонізми виступають одночасно і номінативною одиницею, й експресивою, і стилістичним маркером.